

Slottet

Det kongelige slott, slik det med små endringer ble oppført. (ill. fra Stephan Tschudi-Madsen: To kongeslott. Studie i norsk arkitektur, Oslo 1952 s 27)

Diskusjonen om utvidelse av nasjonalmuseet på Palétomten, Opera, Popera og byplanlegging av Bjørvika er bare småtterier sammenlignet med slottets byggeprosess. Det gikk 26 år og tusenvis av spesiedaler fra arkitekt Linstow ble ansatt, til den offisielle innvielsen av slottet i 1849.

Da kong Carl Johan kom til Christiania etter at Unionen formelt var i orden, ble Paleet, en kjøpmannsgård i én etasje fra midten av 1700-tallet, stilt til kongens disposisjon. Bygget viste seg snart for lite og ikke tilfredsstillende som kongelig residens.

Carl Johan gjorde Stortinget oppmerksom på nødvendigheten av å oppføre en bolig for Statens overhode som var kongen og staten verdig. Stortinget ga sin tilslutning, det ble foreslått en byggesum på 150.000 spesiedaler og pengene skulle skaffes ved salg av statsobligasjoner.

Plasseringen av slottet var ikke en opplagt sak. Tangen ved Akershus, Tøyen og Hammersborg ble foreslått. Til slutt var det Carl Johan selv som fant plassen under en ridetur på Bellevuehøyden. Han så utover løkkene og utbrøt "Her må slottet ligge!".

Løkkeanleggene hadde knauser og store kløfter. Omfattende sprengnings og utfyllingsarbeider måtte utføres før byggingen kunne komme i gang.

Hans Ditlev Franciscus Linstow ble ansatt som arkitekt i 1823. Han kom til Norge sammen med prins Christian Fredrik og ble siden værende. Linstow hadde studert malekunst ved akademiet i København og hadde først og fremst en teoretisk bakgrunn. J C Dahl påstod at han ikke hadde "bygget så mye som et Hundehus" da han i 1823 ble ansatt som arkitekt for landets kongebolig. Men han fikk god anledning til å utvikle mange ferdigheter etter hvert fordi byggeprosessen varte i over tjue år. Det må også antas at han ble vant til å takle uenigheter på mange plan, både når det gjaldt krangel om penger og oppfatninger om arkitektur.

Da han ble ansatt, tegnet han 4 utkast og Carl Johan valgte personlig ut et av dem. Det endelige forslaget var en H-formet bygning i 2 etasjer i empirestil som hadde blokkaktig preg med enkle glatte flater i fasaden og søylegavl i inngangspartiet. Ornamentikken var begrenset til et minimum.

Kongen mente at prosjektet var for ambisiøst i forhold til de midler som var bevilget. Han ønsket en kostnadsberegning før arbeidet ble igangsatt. Dette synet delte Lindstow men regjeringen valgte å se bort fra kongens ønske.

Granitt til sokkelen ble hentet fra Bolærene (Nøtterøy). Det ble brutt en mengde stein, granitt, kleberstein, blågrå kalkstein i omegnen. En betydelig mengde stein fra klosterruinene på Hovedøya ble også benyttet.

Det gikk ikke mange årene før Lindstow måtte si opp ansatte og avvikle hele det store apparatet som var bygget opp på grunn av at kassen var tom. Da ny bevilgning endelig ble gitt i 1833, måtte forenklinger til for å skjære ned kostnadene. Han valgte likevel å beholde hovedgrepet. Håndverkere og assistenter på tegnestuen ble ansatt og økonomien bedret seg.

Linstow holdt praktiske og teoretiske kurs for håndverkerne.

Da plankegjerdet rundt byggetomten ble revet og bygget stod ferdig i 1845 var reaksjonene så sterke at 108 000 spesiedaler måtte bevilges til utføring av endringer. Etter at taket var senket, søylegavlen på midten var bygget og tilbyggene var blitt mer markante, ble slottet offisielt innviet i 1949.

Oppføringen av slottet kom til å danne skole for en hel generasjon av norske arkitekter og håndverkere. En enkelt byggesak av tilsvarende størrelse og kompleksitet har man ikke opplevd i Norge siden Nidarosdomen ble oppført 600 – 700 år tidligere.

Organiseringen på slottsbakken av arbeidene kan sammenliknes med middelalderens bygghytter som var vanlig mens man oppførte de store katedralene. Oppføringen forutsatte kompetanse innen steinbryting, steinhugging, kunnskap om fremstilling og bruk av byggekalk, tømmermenn til bygging av stillaser og takkonstruksjoner, smeder til å lage verktøy og beslag, glassmestere, treskjærere og malere. De samme yrkesfagene var knyttet til byggeplassen på slottet. Nesten alt ble spesiallaget for hånd, bare enkelte dekorasjoner var fabrikklaget.

Kilde: Geir Thomas Risåsen: Slottet. Kongelig stil gjennom 150 år. Forlaget Geelmuyden. Kiese. Oslo 1998

Empire

Empire er betegnelsen på stilen som utviklet seg under Napoleons keiserdømme. I Frankrike varte stilen fra ca 1800 til 1820 og i Norge fra ca 1810 til 1840.

Stilen utviklet seg som en reaksjon på rokokko, lettsindighet og overflod. Nå krevde man enkelhet og nøkternhet. Man vendte seg med begeistring mot antikke idealer der rolige, stramme former, symmetri og rene plan var det viktigste. Utgravningene i Pompei bidro til en sterk interesse for antikken. Empirestilen er en streng og enkel form for klassisisme. I arkitekturen er forbildet den strenge greske klassiske arkitektur.

Slottet, Universitetet, Børsen og Observatoriet i Oslo er eksempler på bygninger i empire-stil. Gode eksempler finnes også i Stavanger og Halden. Dessuten finnes mange bygninger i empire-stil rundt i landets trehusbebyggelse. Rådhuset i Arendal er et av empirens hovedverk på Sørlandet. Lade gård i Trondheim, Frogner i Gjerpen, Handelsstedet på Kjerringøy er andre eksempler. Empir-stilen kan gjenkjennes fra nord til sør både i husmannsplasser og i staselige bygg.

Husmannsplass på Jæren (GT)

Foto: HDJ

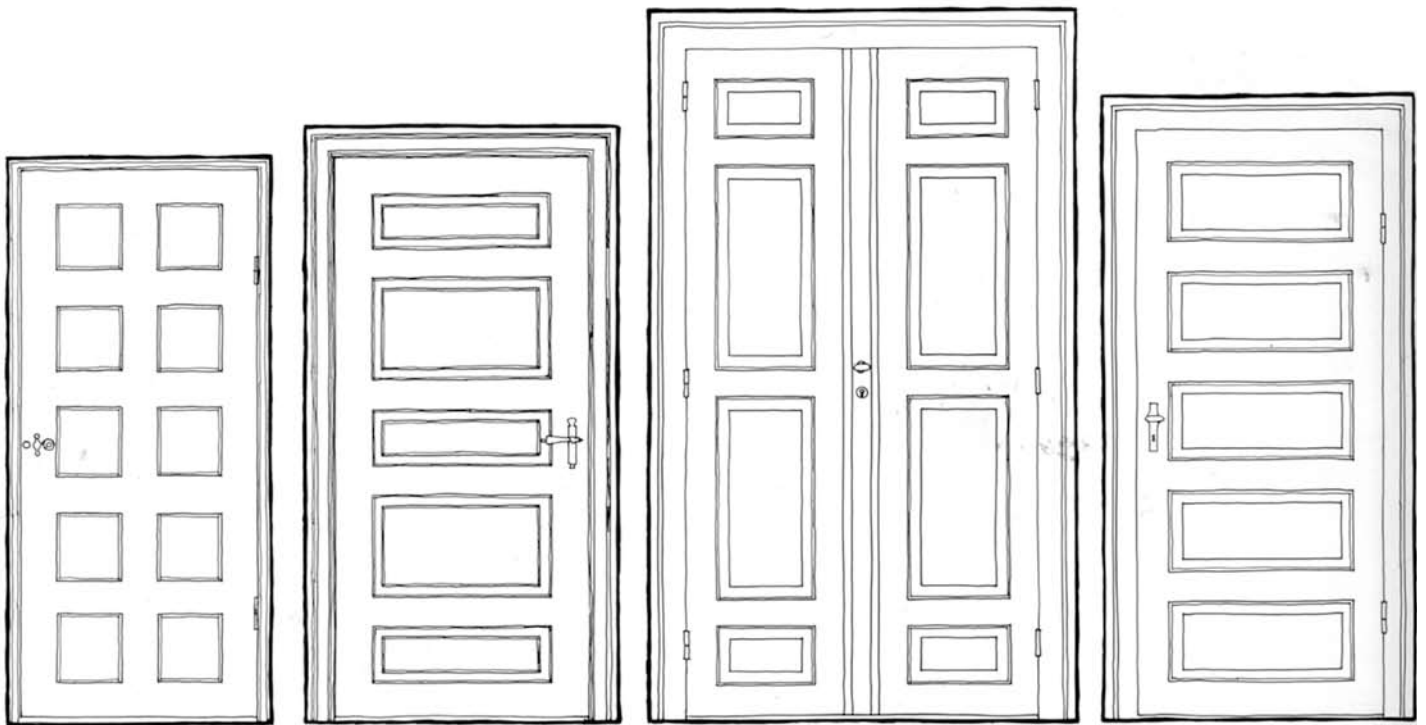
FORM har innhentet tillatelse til å gjengi illustrasjoner fra boken GAMLE TREHUS, av Tor Drange, Hans Olav Aanensen og Jon Brænne. Gyldendal Undervisning, ISBN 82-00-21389-7. Illustrasjonene fra boken er merket med GT (GAMLE TREHUS). Øvrige foto Kristin Aasgaard (KA) og Hilde Degeud Jahr (HDJ)

Wielgården eller Kongegården som bygningen benevnes på folkemunne (etter at Carl Johan hadde bodd der under et besøk i Fredrikshald i 1839). Det var en bybrann i Halden i 1817, og dette bypaléet ble oppført i 1819. Det var ingeniørløytnant Friedrich Christopher Gedde (1781-1840) som tegnet bygningen. Bygningen har arkitektoniske kvaliteter som helvalmet tak, symmetri, glatt murverk, framskutt midtparti med 4 riflete pilastre som bærer en tempelgavl i dorisk orden og en frise med triglyffer og metoper. (Tekst: Bodil Gusgaard).

Drivstua i Oppdal (GT)

Dører og vinduer med empirepreg

Vinduer med empirepreg

I empire-tiden ble det vanlig med større glassruter enn i klassisismens smårutete vinduer. Tekniske nyvinninger gjorde dette mulig. Empire-vinduet har midtpost. I trehusene kunne vinduene rammer f.eks. imitere steinarkitektur, med "sluttstein" i overstykket.

Dører:

Dekorerte empirepregete portaler med søyler, halvsøyler og kraftige gesimser

Strømsbo gård ved Arendal, oppført ca 1810. GT

Kjeldsethgården i Tromsø, oppført 1833. GT

Arbeid med arkitektur i skolen.

I intervjuet med Morten Krogvold, se s 9, sier han at deltakerne på kursene hans tegner med bildekunst som forbilder. Et bilde som er gjengitt i tegning, glemmes aldri. Vi mener at iakttagelsesevnen kan oppøves ved at elevene får mulighet til å tegne arkitektur. Hvis det er praktisk vanskelig å tegne i utemiljøet, kan elevene tegne etter fotografier.

Undervisningen kan f.eks. knyttes opp mot arbeid med grunnformer eller med å øve seg på perspektivtegning. Bevissheten omkring ulike stilretninger med sine særtrekk, utvikles samtidig med evnen til å se.

Tegninger kan skannes og bearbeides på ulike måter med bildebehandlingsprogram.

Bildene kan videre bearbeides i tredimensjonal form. Modeller i Foamboard, kartong, bokpapp, gips, leire, tre, plast, isopor og metall er aktuelle materialer. Elevene kan ta digitale bilder av hus og ulike miljøer og bearbeide videre i bildebehandlingsprogram. (se s 19)